אישים באגרות הראי"ה

# הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רב בזל

רבה של בזל כארבעים שנה, ממייסדי אגודת ישראל, שאירח את הרב קוק בשווייץ · תרכ"ב – תרפ"ו (1862–1926)

4 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

## בקצרה

הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן נולד בז' באדר ראשון תרכ"ב (1862) בפרוסיה המערבית, למשפחת רבנים. למד בבית המדרש לרבנים בברלין אצל הרב עזריאל הילדסהיימר והרב דוד צבי הופמן, והשלים דוקטורט. בשנת תרמ"ה (1885) נעשה רבה של קהילת בזל שבשווייץ, ושימש בתפקיד כארבעים שנה. בשנת תרע"ב (1912) היה ממייסדי אגודת ישראל. בימי מלחמת העולם הראשונה, כשהרב קוק ישב בשווייץ, התקרב אליו, אירח אותו בביתו, ומאז היו ביניהם קשרי הלכה וידידות. נפטר בה' בניסן תרפ"ו (1926).

## הרב קוק על הרב ד"ר כהן מבזל

במרחשוון תרע"ה (1914) הזמין ד"ר כהן את הרב קוק לבזל, לאסיפה על מצב ארץ ישראל בימי המלחמה. הרב קוק כתב לבנו הרצי"ה שאולי יסע לשם (כרך ב', אגרת תשד), ואחר כך כתב לו מבזל עצמה, שבא לאסיפה (כרך ב', אגרת תשה). בשבט תרע"ה כתב לד"ר משה זיידל שכשהיה בבזל "בבית ידידנו הרב ד"ר כהן" שלח לו דרישת שלום (כרך ב', אגרת תשיט).

בשבט תרע"ו (1916), ערב נסיעתו ללונדון, כתב הרב קוק לרב כהן בעניין מנחם מנדל בייליס (ראו בפרשת מנדל בייליס בארץ ישראל), שהיה במצב דחוק. הרב קוק כתב שבייליס התנהג במאסרו באומץ רוח, ולא נכנע להודאת שקר, "ראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל". הוא ביקש מן הרב כהן לפנות לגביר דרייפוס ברודסקי שיתמוך בבייליס בכבוד ובלי פרסום, והיה מוכן לבוא לבזל בשביל זה (כרך ג', אגרת תשנט).

## האגרות

**כרך ב', אגרת תשד:** בכ"ב במרחשוון תרע"ה, אל הרצי"ה: אולי יסע לבזל, לאסיפה על מצב ארץ ישראל, לפי הזמנת ד"ר כהן.

*"כפי שהודיע לי הד"ר כהן משם ומבקשני לבא בשביל כך"*

**כרך ב', אגרת תשה:** בכ"ח במרחשוון תרע"ה, מבזל, אל הרצי"ה: הרב קוק בא לאסיפה על ענייני ארץ ישראל.

*"תראה שהנני כותב לך מבזל, אשר נעתרתי לבא לאסיפה ע"ד ענייני א"י"*

**כרך ב', אגרת תשיט:** בכ"ז בשבט תרע"ה, אל ד"ר משה זיידל: דרישת שלום מבית הרב ד"ר כהן בבזל.

*"בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י"*

**כרך ג', אגרת תשנט:** בי"ח בשבט תרע"ו, מסנט גאלן: בקשה לעזור לבייליס, שהיה במצב דחוק, בכבוד ובלי פרסום.

*"ואם נתנהג עם זה האיש, שראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל, כעם שאר אחד השנוררים, להשפילו ולחשדו, הרי זה עלבון גדול לעצמנו"*

## ראו גם

ד"ר מרדכי כהן, בנו. (ד"ר מרדכי כהן)

הרב דוד צבי הופמן, רבו. (הרב דוד צבי הופמן)

# נוסח האגרות – עם ביאור

4 האגרות שבהן נזכר הרב ד"ר כהן מבזל, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשד

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ב מרחשוון תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעקבות כניסת טורקיה למלחמה הם נאלצים להישאר. בסנט גאלן יש להם דירה הגונה. מהארץ הגיעה רק גלויה אחת. הרב קוק עוסק בעזרה לארץ, ואולי ייסע לבזל לאסיפה למען הארץ. הרב קוק מקווה להועיל להעלאה רוחנית במקום, ורואה במלחמה 'הרת עולמים' שטובות כמוסות בה.

### עיקרי הדברים

- כניסת טורקיה למלחמה.
- עזרה לארץ.
- השפעה רוחנית בגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, סט-גאללן, [סנקט גאלן שבשווייץ] יום ד' כ"ב מ"ח[1] העת"ר[2]

בני יקירי שליט"א[3]

הננו מתעכבים פה זה כשבועיים ויותר, ע"פ[4] דרישת ידידינו מר קמחי ומר ווייסבארד [ר' אברהם קמחי ומר ויסבורד, ידידיו בסנקט גאלן, שאירחו אותו] כאשר הודעתיך כבר במכתבי העבר. כעת אחרי שנפתחה מלחמת תוגרמה, [כניסת האימפריה העות'מאנית למלחמה, בחשון תרע"ה] הננו מוכרחים להתעכב עד אשר יורנו השי"ת[5] את דרכו הישרה באיזה אופן להשיבנו לאה"ק[6] ת"ו[7]. ולעושה נפלאות גדולות לבדו ניחל ולחסדו נקוה, שיראנו ישועתו בתוך כלל עם קדשו וכל מעשיו העומדים כמהים לאור חסדו, ב"ה[8].

תל"י[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. בהיותנו בציריך, אשר נתעכבנו שם בחשבנו בכל יום לנסע, לא היתה לנו דירה הוגנת, ופה כאשר הננו מעוכבים כעת, עד אשר יודע לנו באיזה אופן תהי'[11] אפשרות הנסיעה, אשר עכ"פ[12] תמשך כפי הנראה ההתעכבות ההכרחית איזה זמן, גם זו לטובה, כי יש לנו לע"ע[13] דירה הוגנת. ועינינו תלויות לרחמי שמים לקבל ידיעה ברורה מאה"ק[14] מכל יקירינו, לדעת שלומם ומעמדם, כי עוד לא קבלנו חוץ ממכתב גלוי מבתי' תחי'[15] שנכתב אחר יוה"כ[16] כפי הנראה, שום מכתב מזמן יותר מאוחר. המצב הדחוק באה"ק[17] גורם לי שהנני עסוק במקצת לעזרתם, אבל הדברים יגעים וההשתדלות קשה. יוכל להיות שאסע בלי"נ[18] על ש"ק[19] הבע"ל[20] או ליום א' שלאחריו לבזל למטרה זה כי הם מוכנים להתאסף שם לעשות איזה דבר למצב אה"ק[21], כפי שהודיע לי הד"ר[22] כהן משם ומבקשני לבא בשביל כך. גם זאת מאת ד' יצאה לטובה ולחסד עליון ברב רחמיו.

כתוב נא, יקירי, מכל אשר עמך בפרטיות, ואם חסר לך איזה סכום להוצאות הנחוצות או להלבשה דרושה, למע"ה[23] הודיענו באר היטב, ומכל אשר עמדך בכלל ובפרט בגשמיות וברוחניות, מהכל הודיע נא, ותהי לנו למשיב נפש בימי נודנו בגלותנו, עדי ירחם צור ישראל רחום וחנון וישיבנו ברב חסדו אל ארץ חמדתנו, ויראנו בישע עמו בישע נחלתו.

דר"ש[24] כבוד הרב שליט"א. המקבל הוא מכתבים מפ"ת[25], ומה כותבים לו ע"ד[26] המצב שמה.

התעכבותי פה הנני חושב שתהיה בעה"י[27] קצת טובה רוחנית למעמד היהדות במקום כזה, שמפני הפיזור והגלות הגשמי והרוחני, צריך הוא להתעודדות פנימית. ועם כל מה שאיני מוכשר בעוה"ר[28] להיות פועל הטבה מעשית ניכרת בחוגים שהנני שרוי בהם, אבל איזה העלאה רעיונית אקוה שהולכת ומתהוה, וגם זאת יקרה לי מאד, ומוצא אני בה הרגעה לרוחי תמורת נודי ונדודי, ריחוקי וגלותי, אשר מאת ד' יצאה להפליא פלאות, אשר לא נוכל לדעת כמה טובות כמוסות בתהלוכה נפלאה של הרת-עולמים זאת, בעת רצון מכוסה זו, שמלכיות מתגרות זו בזו בצורה כ"כ[29] מבהילה אשר לא היתה כמעט, והננו אסירי תקוה לשוב לבצרון [זכריה ט, יב] במגיד משנה [זכריה ט, יב: "גם היום מגיד משנה אשיב לך"] ורב טוב לבית ישראל.

והנני בזה חותם בברכה וכ"ט[30]. חזק בני ואמץ ותשועת ד' תשגבנו וחסדו יופיע עלינו לשגבנו ברב עז וחדוה באורו וישעו, כנפשך היקרה ונפש אביך צמא לדעת מכל א"ל[31], מצפה אשרך וטובך כה"י[32],

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. מ"ח - מרחשון
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"פ - על פי
5. השי"ת - השם יתברך
6. לאה"ק - לארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ב"ה - ברוך השם
9. תל"י - תודה לא-ל יתברך
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. תהי' - תהיה
12. עכ"פ - על כל פנים
13. לע"ע - לעת עתה
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. תחי' - תחיה
16. יוה"כ - יום הכפורים
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. בל"נ - בלי נדר
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבע"ל - הבא עלינו
21. אה"ק - ארץ הקודש
22. הד"ר - הדוקטור
23. למע"ה - למעלה
24. דר"ש - דורש שלום
25. מפ"ת - מפתח תקוה
26. ע"ד - על דבר
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים

29. כ״כ - כל כך
30. וכ״ט - וכל טוב
31. א״ל - אמר ליה / אמר לו
32. כה״י - כנפשו היפה

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשה

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ח מרחשוון תרע"ה - בזל **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק בבזל לאסיפה על ענייני הארץ. יש עיכוב בגלל נתינותם הרוסית, והרב קוק יבדוק עם הציר הטורקי אפשרות לקבל רשות על סמך מגוריהם בארץ.

### עיקרי הדברים

- אסיפה בבזל.
- בעיית הנתינות הרוסית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח מ"ח[2] העת"ר[3], בזל [העת"ר = תרע"ה. הרב קוק שהה אז בשווייץ, לאחר שפרוץ מלחמת העולם הראשונה מנע את שובו לארץ]

בני יקירי שליט"א[4],

תראה שהנני כותב לך מבזל, אשר נעתרתי לבא לאסיפה ע"ד[5] עניני א"י[6]. אף כי לא גדולה היא התכונה מכל המעשה פה, מ"מ[7] אולי הי'[8] כדאי דבר בואי.

ע"ד שהייתנו בגולה הדברים עדיין חתומים עד יופיע ד' בחסדו להאיר לפנינו דרכו, ברב רחמיו וחסדיו. ת"ל[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. אמא תחי'[11] לא נסעה, אע"פ[12] שבקשו שנבא יחד.

הננו צמאים מאד לדעת מעניניך ומכל אשר עמדך לטובה. תמהים אנחנו על עיכוב דבריך. הלא כתבנו לך מס"ט-גאללין [סנקט גאלן שבשווייץ, שבה התגורר הרב קוק בראשית המלחמה] את האדרסה I. TS DRAHNOEL.TS

אם תרצה לכתב עברית, תוכל לשלח ע"ש[13] מר שטרנבוך, ס"ט-לודויג, בעדי.

עיכובי נסיעתנו כעת הם ג"כ[14] מפאת נתינותנו הרוסית. [רוסיה ותורכיה, ששלטה בארץ ישראל, היו במלחמה זו עם זו, ונתינים רוסים לא הורשו להיכנס לארץ] אחשוב בעה"י[15] לחקור אצל הציר הטורקי, אם יש דרך לקבל רשות על יסוד דיורנו באי"י[16] משנים שעברו. ולד' הישועה.

הנני כופל בקשתי שתכתוב באר היטב מכל אשר עמדך, ואם יש ידיעות ברורות בידי הרב נ"י[17] מא"י[18] ע"י[19] אחיו מפ"ת[20].

בתקותי לקבל מאתך מכתב מבשר שלו'[21] הנני חותם בברכה ועתרת שלו', כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועה,

**אברהם יצחק ה"ק**

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות

4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד – על דבר
6. א"י – ארץ ישראל
7. מ"מ – מכל מקום
8. הי' – היה
9. ת"ל – תודה לא-ל
10. החוה"ש – החיים והשלום
11. תחי' – תחיה
12. אע"פ – אף על פי
13. ע"ש – עיין שם
14. ג"כ – גם כן
15. בעה"י – בעזרת השם יתברך
16. באה"י – בארץ ישראל
17. נ"י – נרו יאיר
18. מא"י – מארץ ישראל
19. ע"י – על ידי
20. מפ"ת – מפתח תקוה
21. שלו' – שלום
22. כנה"י – כנפשו היקרה

# אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיט

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** כ"ז שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ו'חלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

### עיקרי הדברים

- גבורת רוח במשבר.
- אור מתוך החושך.
- פיקוח נפש לארץ.
- המשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], [סט-גללין [סנקט גאלן, עיר בשווייץ] ] כ"ז שבט העת"ר[2]

עתרת שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] חביבי הרה"ח[6] אוצר נחמד ויקר מר משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] שלו' וברכת ד'.

שמחתני, יקירי, בדבריך היקרים בשבתי פה במגורי-גלותי, [בשווייץ, שבה נתקע הרב קוק בזמן מלחמת העולם הראשונה ולא יכול לשוב לארץ ישראל] והנני בכל יום מצפה לרחמי שמים ואור חסד אשר יופיע על העולם הנתון בעבי-מחשכים, ונזכה לשוב אל הקודש ברוח נכון לעבוד ולמשא בעבודת ד' וישראל עמו. אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש, לשאת במנוחת-לבב ובנפש שוקטה את כל שטפי המשברים והגלים ההומים בים האנושיות הגדול אשר פרצו חקם, [שפרצו את גבולם; על פי ישעיהו נז, כ: "ויגרשו מימיו רפש וטיט"] ויגרש מימם רפש וטיט. אבל זה הוא חלק יעקב [עם ישראל (על פי ירמיהו י, טז)] מאז להכיר מפלאות אל מסתתר [על פי ישעיהו מה, טו: "אכן אתה א-ל מסתתר"] בתוך המון הרי חושך, וסמוך ובטוח לבנו, כי מאפלה נדחה זו תצא בקרוב אורה גדולה להחיות עמים רבים ולהאיר רוח לאומים, ועל גביהם לעורר לתחיה-עולמים את נחלת ד' הנהלאה, ברתא דיעקב, [בתו של יעקב (ארמית), כינוי לכנסת ישראל] הסובלת שכם אחד על כל משפחת-האדם הגדולה הנתונה בעוצר רעה ויגון, [על פי תהלים קז, לט] ו"טוב ד' לקויו לנפש תדרשנו". [איכה ג, כה]

והנה כן יחד עם נשיאת-הדע למרחוק [הצפייה בדעת אל העתיד הרחוק] חייבים אנו לעשות עד כמה שהיד מגעת להצלת נפשות לשעה. מצב בני א"י[10] כעת נורא ואיום הוא, [בזמן המלחמה סבל היישוב בארץ ישראל מרעב, ממגפות ומגזירות השלטון העות'מאני] ועד כמה שאפשר אין קצה לעומק החיוב לעשות לטובתם, מעט הוא העזר שאוכל להמציא להם, בכל-זאת לא ארף ידי [לא ארפה את ידי, לא אחדל] בעה"י[11] ממה דאפשר, ואם יש ביד כבודך,

ידידי, לעשות איזה דבר, במקום שדבריך נשמעים, אל תקטן בעיניך כל עשיה קטנה, כי הכל עולה כעת לפקוח-נפש במלא מובן המלה.

כיונת, יקירי, אל האמת, כי הננו מתגוררים פה ביחד, עם רעיתי ועם צבי יהודה שי'[12]. הרבה סבלנו באשכנז משנאת הרוסים, [מהיחס אליהם כנתינים רוסים, נתיני מדינת אויב, בגרמניה] ביפו הנחנו כעת עם בני משפחתנו שי' את בנותי. קבלנו מהם מכתבים. אקוה לשמו יתי'[13], שלא יחסרו להם האמצעים להוצאתם המוכרחת, עד אשר יזכנו השי"ת[14] ברחמיו לשוב לאה"ק[15] לחיים ולשלו'[16]. וכמו-כן מיתר בני משפחתי, אקוה בעה"י שיתכלכלו בהצמצום הראוי לפי הזמן בלא מחסור. ועמנו פה בחסדי השי"ת לא נחסר כל הנדרש להחיים הגשמיים. אמנם עינינו ולבנו לארץ חמדה בכל יום ויום, ודי יתן הטוב, ויזכנו לספר בציון ישועת ד', בהזריחו אור ישועתו בקרוב.

בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י[17], כתבתי אליך ד"ש[18] במכתב של בני הרב שאמרו שישלחו לך, וכפי הנראה לא קבלת עדיין את מכתבם. שמחתי להמצא שמה בחוג אנשים אוהביך ומוקירי ערכך החביב,

מידידנו הד"ר[19] לוין שי' לא הגיעני שום מכתב מאז נסעתי מאה"ק[20], והדבר יחשב גם לי לפלא. וכבר דרשתי עליו במכתבים לביתנו. אקוה שיודיעני משלומו. ואולי יתעורר לכתב בקרוב. כפי הנראה אם הוא נתין רוסי נעשה כבר לעותמני, [כנראה, אם היה נתין רוסי, כבר קיבל נתינות עות'מאנית] כאשר עשו רבים, שרק לא הי'[21] להם מעצור מזה, כדי להפטר מהגלות, אשר נגזרה על נתיני רוסיא, אנגליה וצרפת. [השלטון העות'מאני גירש מארץ ישראל את נתיני מדינות האויב, שלא התאזרחו]

מאד אשמח אם תשמחני במכתביך היקרים בבירור מכל אשר עמדך בחומר וברוח.

והנני חותם בברכה ועתרת שלו' לך ולכא"ל[22] כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן, מצפה אשרך וטובך, המיחל לתשועת ד' על עם ד' הגוי כולו, ועל כל יצוריו המיחלים לחסדו,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. א"י - ארץ ישראל
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יתי' - יתברך
14. השי"ת - השם יתברך

15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולשלו' - ולשלום
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ש - דרישת שלום
19. הד"ר - הדוקטור
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. הי' - היה
22. ולכא"ל - ולכל אשר לו

# אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנט

### תמצית האגרת

**תאריך ומקום:** ח"י שבט תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב ד"ר אשר מיכאל כהן, רב בזל

ביליס במצב לחוץ: מכל הרעש קובצו רק שלושים אלף רובל כסף, שהופקדו בבנק בקייב ולא נמסרו לידיו. הוא התנהג בעדינות רוח ולא רצה שיציגו אותו לפני הברון. במאסרו לא נכנע להודאת שקר, אף שעמד לאבד את עצמו, מפני הצלת כלל ישראל - 'ראוי להיחשב בין הקדושים המעונים'. הרב קוק מבקש שהגביר דרייפוס ברודסקי יתמוך בו בכבוד, ובלי פרסום.

### עיקרי הדברים

- מצב ביליס.
- גבורתו במאסר.
- תמיכה בכבוד.
- בלי פרסום.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב ר'[1] אשר מיכאל ד"ר[2] כהן זצ"ל[3], רבה של באזל) ב"ה[4] מוש"ק[5], ח"י[6] שבט עתר"ו[7] ס"ג.

שלו'[8] ועטרת ברכה.

כבר כתבתי כרטיס לכת"ר[9] ע"ד[10] הענין של ביליס, [מנחם מנדל ביליס, שזוכה בתרע"ד מעלילת הדם בקייב ועלה לארץ ישראל] והנני חוזר לכתוב אחרי ששמתי אל לבי אולי יתאחר הכרטיס בדרכו והענין נחוץ מאד. יואיל נא כבוד מר חביבי שי'[11] להודיע למעלת הגביר הנדיב מר דרייפוס ברודסקי, [ז'ול דרייפוס-ברודסקי, נדבן ממנהיגי יהודי שווייץ] שאני יודע היטב את כל מצבו של ביליס. ואמת הדבר שעשו עבורו רעש גדול בעולם, והכל חשבו שיעטרוהו בזהובים ויעשירוהו עושר גדול, אבל מכל הגוזמות לא נעשה דבר, רק שלשים אלף רוכס"ף[12] [רובל כסף] נתקבץ עבורו, והונחו בבנק בקיוב, וגם זה לא נתנו בידו, רק צוו עליו שיסע לא"י[13] והם ידאגו עבורו, והיה מתפרנס בדוחק בימי היותי באי"י[14] ממעט הכסף שלקח עמו, וממה שהי'[15] ממציא ע"י[16] דרישותיו מהכסף מקיוב, ובכ"ז[17] התנהג בעדינות-רוח גדולה, ולא רצה אפילו שיציגוהו לפני הברון רוטשילד, שהי' אז באי"י כדי שלא יהי'[18] נראה כדורש עזרה.

ועתה כאשר הציקה לו העת, שהוכרח לשלח לי טלגרמה, אין ספק בדבר שהוא במצב נלחץ מאד, אף ע"פ[19] שאיני יודע מה נעשה עם הסך שלשים אלף רו"כ[20] הנ"ל[21], ולמה הם מעוכבים שם, וכמה חסר מהם כבר, אבל זהו דבר ברור שכעת לשעה שכלתה אצלו פרוטה, ואם נתנהג עם זה האיש, שראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל, כעם שאר אחד השנוררים, להשפילו ולחשדו, הרי זה עלבון גדול לעצמנו. וראוי הדבר שגדולי הגבירים שלנו ידעו את חובתם לעמם להתיחש אל זה האיש, שנפל קרבן בחבלי עוני וברזל בעד הכלל כולו מתגרת יד רשעים הוגי שקר וחמס, והתנהג בכל הזמן של מאסרו, עד אשר הגיה ד' בחסדו את המחשכים והוציא לאור צדקו, במנהג כ"כ[22] מפואר, באומן לב ביראת ד' ואומץ רוח, לא נפתה לדברי המסיתים רשעי ארץ, אשר חשבו לדחות פעמי הכלל כולו ע"י

הודאת שקר מצדו, שכאשר נסו למרר את חייו אולי היה מאבד את עצמו לדעת, וזה הי'[23] ג"כ[24] נח לתעודתם, ומצדו הי' כבר מוכן לצעד זה, כי כשל כחו לסבול ענוייו, אבל חדל מזה וישם כארץ גוו [על פי ישעיהו נא, כג] רק בשביל הצלת כלל ישראל, כמה כבוד ויקר ראוי הוא איש זה אשר נתעטר בעטרת הקדושים, - אלא ביחש של אמון וכבוד, ואם הוא בא למדה זו לדרוש עזרה בטח שנצרך הוא לזה מאד.

ומה נכבד הדבר אם יזכה הגביר המרומם מר דרייפוס ברודסקי לתמוך בידי זה האיש שכבודו הוא שתהיה תמיכתו דוקא ע"י אנשים גדולים בעמנו. יטיב נא כת"ר[25] להודיעני בתלגרף אם עשו הדברים פרי, ואם יש איזה תועלת אם אבא בשביל זה לבזיל. אף שמאוד קשה לי טורח המסע, כי בשבוע העבר הוכרחתי לנסע לברן, [לקראת מעברו לכהן ברבנות בלונדון] בשביל אישור תעודותי אצל הקונסולים הרוסי והאנגלי, וביום ג' הבע"ל[26] בעה"י[27] מקוים אנחנו לנסוע ללונדון בעה"י, בכ"ז[28] מפני חבת הקודש של טובת ביליס לא אמנע בל"נ[29] ואסע מחר אי"ה[30] ע"פ ידיעת כתר"ה[31]. בכל אופן הייתי חפץ מאד להתראות עם כת"ר ידי"נ[32] שי', לפני נסיעתי, מחק הידידות, ואם לא אהי'[33] בבזיל יודיעני נא כת"ר באיזה אופן יחשוב להוציא אל הפועל את התראותנו דרך מסענו.

והנני באה"ר[34] דורש"ת[35] ושלו'[36] משפחתו היקרה, כולם יתברכו בכט"ס[37], כנה"ר[38] ונפש מכבדם ברגשי ידידות,

**הק' אברהם יצחק ה"ק**

ביחוד אדר"ש[39] מעלת הבן היקר ד"ר מרדכי הכהן [ככל הנראה בנו של הרב כהן, ד"ר מרקוס (מרדכי) כהן] שליט"א[40] באה"ר. נ. ב. וידעתי ברור את תכונתו העדינה של האיש היקר הזה, עד כמה התרחק מכל ענין שיש בו איזה צד של שפלות הנפש, אף שהי' יכול לאצור ע"ז[41] הון רב מאד, ואיך אפשר לחשדו חלילה שכעת יבקש עזרה בעת שאינו מוכרח לזה. אולי ימצא כת"ר לנכון שלא להתחיל לדבר עם מר דרייפוס ברודסקי בענין זה עד באי, אם ימצא שהיותי בבזל דרושה לכך, ועל בינת לבבו הרחבה הנני סומך בזה.

הכבוד האישי של מר ביליס דורש מאתנו, שלא לפרסם הדבר כ"א[42] במקום נצרך מאד.

**הנ"ל**

---

1. ר' - רבי
2. ד"ר - דוקטור
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ב"ה - ברוך השם
5. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
6. ח"י - שמונה עשרה (18)
7. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
8. שלו' - שלום
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. ע"ד - על דבר
11. שי' - שיחיה
12. רוכס"ף - רובל כסף
13. לא"י - לארץ ישראל

14. באי"י - בארץ ישראל
15. שהי' - שהיה
16. ע"י - על ידי
17. ובכי"ז - ובכל זאת
18. יהי' - יהיה
19. ע"פ - על פי
20. רו"כ - רובל כסף
21. הנ"ל - הנזכר לעיל
22. כ"כ - כל כך
23. הי' - היה
24. ג"כ - גם כן
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. הבע"ל - הבא עלינו
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. בכ"ז - בכל זאת
29. בל"נ - בלי נדר
30. אי"ה - אם ירצה השם
31. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
32. ידי"נ - ידיד נפשי
33. אהי' - אהיה
34. באה"ר - באהבה רבה
35. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. ושלו' - ושלום
37. בכט"ס - בכל טוב סלה
38. כנה"ר - כנפשו הרמה
39. אדר"ש - אחר דרישת שלום
40. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
41. עי"ז - על ידי זה
42. כי"א - כי אם